

صلاة الاضلاع

تاییدیه اعضای هیات داوران حاضر در جلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد

اعضای هیات داوران نسخه نهایی پایان نامه خانم طاهره صادقلو تحت عنوان امکان سنجی کاهش آثار بلایای طبیعی (سیل) با تأکید بر مدیریت مشارکتی (مطالعه موردی: روستاهای سیل زده حوزه گرگان رود، استان گلستان) را از نظر فرم و محتوی بررسی نموده و پذیرش آن را برای تکمیل درجه کارشناسی ارشد پیشنهاد می کنند.

اعضای هیات داوران	نام و نام خانوادگی	رتبه علمی	امضاء
۱- استاد راهنما	دکتر عبدالرضا رکن الدین افتخاری	دانشیار	
۲- استاد مشاور	دکتر مهدی پورطاهری	استادیار	
۳- استاد داور	دکتر محمدرضا رضوانی	استادیار	
۴- استاد داور	دکتر سیاوش شایان	استادیار	
۵- نماینده تحصیلات تکمیلی	دکتر سیاوش شایان	استادیار	

آیین‌نامه حق مالکیت مادی و معنوی در مورد نتایج پژوهشهای علمی

دانشگاه تربیت مدرس

مقدمه: با عنایت به سیاست های دانشگاه در راستای تحقق عدالت و کرامت انسانها که لازمه شکوفایی علمی و فنی است و رعایت حقوق مادی و معنوی دانشگاه و پژوهشگران ، لازم است اعضای هیأت علمی، دانشجویان ، دانش آموختگان و دیگر همکاران طرح، درمورد نتایج پژوهشهای علمی که تحت عناوین پایان نامه ها ، رساله و طرحهای تحقیقاتی با هماهنگی دانشگاه انجام شده است ، موارد زیر را رعایت نمایند:

ماده ۱- حق نشر و تکثیر پایان نامه /رساله و درآمدهای حاصل از آنها متعلق به دانشگاه می باشد ولی حقوق مادی و معنوی پدید آورندگان محفوظ خواهد بود.

ماده ۲- انتشار مقاله یا مقالات مستخرج از پایان نامه/رساله به صورت چاپ در نشریات علمی و یا ارائه در مجامع علمی باید به نام دانشگاه بوده و با تائید استاد راهنمای اصلی ،یکی از اساتید راهنما ، مشاور و یا دانشجوی مسئول علمی مستخرج از پایان نامه و رساله به عهده اساتید راهنما و دانشجو می باشد.

تبصره : در مقالاتی که پس از دانش آموختگی بصورت ترکیبی از اطلاعات جدید و نتایج حاصل از پایان نامه/رساله نیز منتشر می شود باید نام دانشگاه درج شود.

ماده ۳- انتشار کتاب و یا نرم افزار و یا آثار ویژه حاصل از نتایج پایان نامه / رساله و تمامی طرحهای تحقیقاتی کلیه واحدهای دانشگاه اعم از دانشکده ها ، مراکز تحقیقاتی ، پژوهشکده ها ، پارک علم و فناوری و دیگر واحدها باید با مجوز کتبی صادره از معاونت دانشگاه و براساس آئین نامه های مصوب انجام شود.

ماده ۴- ثبت اختراع و تدوین دانش فنی و یا ارائه یافته ها در جشنواره ملی ، منطقه ای و بین المللی که حاصل نتایج مستخرج از پایان نامه / رساله

و تمامی طرح های تحقیقاتی دانشگاه باید با هماهنگی استاد راهنما یا مجری طرح از طریق معاونت پژوهشی دانشگاه انجام گیرد.

ماده ۵- این آیین نامه در ۵ ماده و یک تبصره در تاریخ ۸۷/۴/۱ در شورای پژوهشی و در تاریخ ۸۷/۴/۲۳ در هیأت رئیسه دانشگاه به تایید رسید و در جلسه مورخ ۸۷/۷/۱۵ شورای دانشگاه به تصویب رسیده و از تاریخ تصویب در شورای دانشگاه لازم الاجرا است.

آیین نامه چاپ پایان نامه (رساله) های دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس

نظر به اینکه چاپ و انتشار پایان نامه (رساله) های تحصیلی دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس، مبین بخشی از فعالیتهای علمی - پژوهشی دانشگاه است بنابراین به منظور آگاهی و رعایت حقوق دانشگاه، دانش آموختگان این دانشگاه نسبت به رعایت موارد ذیل متعهد می شوند:

ماده ۱: در صورت اقدام به چاپ پایان نامه (رساله) ی خود، مراتب را قبلاً به طور کتبی به «دفتر نشر آثار علمی» دانشگاه اطلاع دهد.

ماده ۲: در صفحه سوم کتاب (پس از برگ شناسنامه) عبارت ذیل را چاپ کند:

«کتاب حاضر، حاصل پایان نامه کارشناسی ارشد/ رساله دکتری نگارنده در رشته *علوم تربیتی* در سال *۱۳۸۸* در دانشکده *معرفی است*، *تربیت مدرس* دانشگاه تربیت مدرس به راهنمایی سرکار خانم/جناب آقای دکتر *عبدالرحمن کسری*، مشاوره سرکار خانم/جناب آقای دکتر *مهدی پیرطوسی* و مشاوره سرکار خانم/جناب آقای دکتر *...* از آن دفاع شده است.»

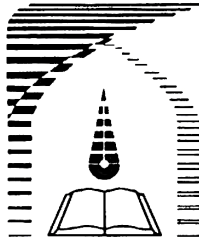
ماده ۳: به منظور جبران بخشی از هزینه های انتشارات دانشگاه، تعداد یک درصد شمارگان کتاب (در هر نوبت چاپ) را به «دفتر نشر آثار علمی» دانشگاه اهدا کند. دانشگاه می تواند مازاد نیاز خود را به نفع مرکز نشر در معرض فروش قرار دهد.

ماده ۴: در صورت عدم رعایت ماده ۳، ۵۰٪ بهای شمارگان چاپ شده را به عنوان خسارت به دانشگاه تربیت مدرس، تأدیه کند.

ماده ۵: دانشجو تعهد و قبول می کند در صورت خودداری از پرداخت بهای خسارت، دانشگاه می تواند خسارت مذکور را از طریق مراجع قضایی مطالبه و وصول کند؛ به علاوه به دانشگاه حق می دهد به منظور استیفای حقوق خود، از طریق دادگاه، معادل وجه مذکور در ماده ۴ را از محل توقیف کتابهای عرضه شده نگارنده برای فروش، تامین نماید.

ماده ۶: اینجانب *...* دانشجوی رشته *...* مقطع *...* تعهد فوق و ضمانت اجرایی آن را قبول کرده، به آن ملتزم می شوم.

نام و نام خانوادگی: *...*
تاریخ و امضا: *۸۸، ۶، ۱۵*

دانشگاه تربیت مدرس

دانشکده علوم انسانی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی
روستایی

امکان‌سنجی کاهش آثار بلایای طبیعی (سیل) با تأکید بر مدیریت مشارکتی

مطالعه موردی: روستاهای سیل‌زده حوضه گرگان‌رود، استان گلستان

نگارنده:

طاهره صادقلو

استاد راهنما:

دکتر عبدالرضا رکن‌الدین افتخاری

استاد مشاور:

دکتر مهدی پورطاهری

تیرماه ۱۳۸۸

تقدیم به چشمان دریایی بابا

دل اهورایی مامان

و

کسی که سایه وجودم از خورشید هستی بخش اوست

تشکر و قدرانی

من لم یشکر المفلوق لم یشکر الفالاق

در اینجا بر خود واجب می دانم از زحمات و راهنمایی‌های بی دریغ، گرانبها، ارزنده و صبورانه جناب آقای دکتر عبدالرضا رکن‌الدین افتخاری استاد راهنما و جناب آقای دکتر مهدی پورطاهری استاد مشاور این پژوهش کمال تشکر و قدردانی را داشته باشم که زندگی علمی خود را مدیون این دو بزرگوار علم جغرافیا می دانم.

همچنین جای دارد از جناب آقای دکتر سید علی علوی، دکتر علی احمدآبادی، و همراهی دوستان عزیزم خانم‌ها فاطمه مهدویان، ساناز حسینی‌زاده، مریم بابایی، مژده یوسف الهی، شهرزاد محمدخانلی و سیما حسن‌دخت و همکلاسی بزرگوارم خانم مریم افشاری کمال تقدیر و تشکر را داشته باشم.

چکیده

بلايای طبیعی همواره یکی از مهمترین مسائل جوامع زیستی و مقابله با این مخاطرات و آثار زیانبار آن یکی از اهداف بلند مدت این جوامع بوده است. در این میان پدیده سیل و وقوع آن یکی از مهمترین مخاطرات به ویژه در نواحی سیلخیز می باشد. در واقع مدیریت مخاطرات به ویژه سیلاب، یکی از مباحثی است که بدون داشتن نگاهی جامع و سیستماتیک، به تمام ابعاد اقتصادی، اجتماعی/ نهادی و محیطی تا حدود زیادی مشکل و دور از دستیابی است. در این راستا جوامع روستایی نیز از این فرایند دور نبوده و همیشه در معرض سیل و اثرات آن می باشند و از طرفی دیگر روستاهای منطقه مورد مطالعه (حوزه گرگانرود) و معیشت و فعالیت ساکنین آن دائماً تحت تاثیر سیل می باشد. از این رو نیاز به الگوی جدیدی از مدیریت دارد که در آن ضمن توجه به مدیریت سازه‌ای به مدیریت غیرسازه‌ای نیز توجه گردد. بنابراین رویکرد تلفیقی با مشارکت مردم می تواند کنترل کننده سیل و اثرات مخرب آن باشد. زیرا تجربه ثابت کرده مبارزه با سیل بدون هماهنگی و مشارکت مردم و دولت امکانپذیر نمی باشد و چنین نگرش مشارکتی از الزامات دستیابی به توسعه پایدار است. بنابراین تحقیق حاضر در صدد امکان سنجی کاهش اثرات بلايای طبیعی با تاکید بر بررسی نگرش مردم روستا و مسئولین نسبت به مشارکت و میزان تاثیر و کارآیی آن در کاهش آثار سوء مخاطره ناشی از سیل می باشد. که در این جهت از سه بعد اقتصادی، اجتماعی و محیطی، مشارکت روستاییان در سه دوره قبل، حین و بعد از وقوع سیل با روش شناسی اسنادی و میدانی با شیوه توصیفی و تحلیلی آماری مد نظر قرار گرفت، نتایج حاصل از تحقیق بیانگر تمایل مردم و مسئولین به مشارکت در مدیریت سیلاب در دوره قبل از وقوع سیل است.

کلمات کلیدی: سیلاب، مدیریت سیل، مدیریت مشارکتی سیلاب، حوضه آبریز گرگانرود

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
فهرست اشکال.....	ح
فهرست جداول.....	د
۱ - فصل اول: مقدمه و کلیات طرح تحقیق.....	۱
۱ - ۱ - بیان مسأله.....	۲
۱ - ۲ - پیشینه تحقیق.....	۱۲
۱ - ۳ - سوالات تحقیق.....	۱۶
۱ - ۴ - فرضیه ها/ پیش فرض ها.....	۱۷
۱ - ۵ - مواد و روش انجام تحقیق.....	۱۷
۱ - ۶ - اهداف تحقیق.....	۱۸
۱ - ۷ - محدودیت‌های تحقیق.....	۱۹
۲ - فصل دوم: مبانی نظریه ای و اندیشه‌ای.....	۲۱
۲ - ۱ - مفاهیم و تعاریف.....	۲۲
۲ - ۱ - ۱ - مشارکت.....	۲۲
۲ - ۱ - ۲ - مدیریت.....	۲۴
۲ - ۱ - ۳ - مدیریت مشارکتی.....	۲۴
۲ - ۱ - ۴ - امکان سنجی.....	۲۷
۲ - ۱ - ۵ - بلایا و مخاطرات طبیعی.....	۲۸
۲ - ۱ - ۵ - ۱ - انواع حادثه و فاجعه(بحران) و احتمال وقوع آنها.....	۲۸
۲ - ۱ - ۵ - ۲ - آثار اقتصادی و اجتماعی مخاطرات.....	۳۴
۲ - ۱ - ۶ - ریسک یا مخاطرات.....	۳۵
۲ - ۱ - ۷ - آسیب پذیری.....	۳۸
۲ - ۱ - ۷ - ۲ - آسیب‌پذیری به عنوان یک پدیده اجتماع ساخت.....	۴۱
۲ - ۱ - ۷ - ۳ - کاهش آسیب‌پذیری در برابر مخاطرات طبیعی.....	۵۱
۲ - ۱ - ۸ - شرایط بحرانی.....	۵۲
۲ - ۱ - ۹ - مدیریت ریسک مخاطرات.....	۵۳
۲ - ۱ - ۹ - ۲ - ارزیابی ریسک.....	۶۳
۲ - ۱ - ۱۰ - پیشگیری از وقوع مخاطرات.....	۶۴

- ۶۵..... ۲ - ۱ - ۱۰ - ۱ - نقش دولت ملی در مدیریت مخاطرات بلایا
- ۶۹..... ۲ - ۱ - ۱۰ - ۲ - طرح‌های محلی مدیریت مخاطراتی طبیعی
- ۷۰..... ۲ - ۱ - ۱۱ - معیارهای تخفیف
- ۷۱..... ۲ - ۱ - ۱۲ - واکنش یا پاسخ‌گویی
- ۷۲..... ۲ - ۱ - ۱۳ - آمادگی
- ۷۳..... ۲ - ۱ - ۱۴ - بازسازی یا بهبود
- ۷۴..... ۲ - ۱ - ۱۴ - ۱ - اهداف بازسازی بلایا
- ۷۵..... ۲ - ۱ - ۱۵ - ظرفیت و ظرفیت‌سازی
- ۷۸..... ۲ - ۱ - ۱۵ - ۲ - ابعاد ظرفیتی
- ۸۰..... ۲ - ۲ - مشارکت جوامع محلی، کلیدی برای موفقیت در کاهش مخاطرات
- ۸۷..... ۲ - ۳ - سیل
- ۹۰..... ۲ - ۴ - سیلابدشت
- ۹۱..... ۲ - ۵ - مدیریت سیلاب روستایی
- ۹۳..... ۲ - ۶ - معیارهای مدیریت سیلاب روستایی
- ۹۳..... ۲ - ۶ - ۱ - معیارهای اجتماعی
- ۹۴..... ۲ - ۶ - ۲ - معیارهای برنامه ریزی فیزیکی
- ۹۴..... ۲ - ۶ - ۳ - معیارهای اقتصادی
- ۹۶..... ۲ - ۶ - ۴ - معیارهای فنی و ساختاری
- ۹۸..... ۲ - ۷ - رهیافت‌های مدیریت سیل در مناطق روستایی
- ۱۰۰..... ۲ - ۷ - ۱ - رهیافت‌های غیرسازه‌ای
- ۱۰۱..... ۲ - ۷ - ۲ - رهیافت‌های سازه‌ای
- ۱۰۴..... ۲ - ۷ - ۳ - رهیافت مدیریت یکپارچه سیل
- ۱۱۴..... ۲ - ۷ - ۴ - رهیافت‌های اجتماع محور و مشارکتی در مدیریت سیلاب
- ۱۱۹..... ۲ - ۸ - رابطه مدیریت مشارکتی توسعه روستایی و مدیریت سیل
- ۱۲۱..... ۲ - ۹ - خسارات ناشی از سیل در مناطق روستایی
- ۱۲۴..... ۲ - ۱۰ - نیازها و واقعیات مدیریت مخاطرات سیل روستاها
- ۱۳۰..... ۲ - ۱۱ - آموزه‌هایی از تجربه سایر کشورها
- ۱۳۰..... ۲ - ۱۱ - ۱ - بنگلادش و موزامبیک
- ۱۳۱..... ۲ - ۱۱ - ۲ - جنوب آفریقا
- ۱۳۲..... ۲ - ۱۱ - ۳ - آمریکای مرکزی

- ۱۳۳..... ۲ - ۱۱ - ۴ - ایرلند
- ۱۳۳..... ۲ - ۱۱ - ۵ - صربستان
- ۱۳۴..... ۲ - ۱۱ - ۶ - کانادا
- ۱۳۶..... ۲ - ۱۱ - ۷ - هند
- ۱۳۶..... ۲ - ۱۱ - ۸ - هلند
- ۱۳۷..... ۲ - ۱۲ - جمع بندی
- ۱۴۰..... ۳ - منطقه مورد مطالعه و روش شناسی تحقیق
- ۱۴۱..... ۳ - ۱ - مراحل انجام تحقیق
- ۱۴۳..... ۳ - ۲ - منطقه مورد مطالعه
- ۱۴۳..... ۳ - ۲ - ۱ - ساختار اکولوژی طبیعی
- ۱۴۳..... ۳ - ۲ - ۱ - ۱ - موقعیت جغرافیایی
- ۱۴۴..... ۳ - ۲ - ۱ - ۲ - ناهموارها(کوه ها و ارتفاعات)
- ۱۴۵..... ۳ - ۲ - ۱ - ۳ - ویژگی های آب و هوایی
- ۱۴۷..... ۳ - ۲ - ۱ - ۴ - خاک
- ۱۴۷..... ۳ - ۲ - ۱ - ۵ - حیات گیاهی و جانوری حوزه
- ۱۴۸..... ۳ - ۲ - ۱ - ۶ - زیرحوضه‌های تحت مطالعه حوضه گرگانرود در وقوع سیلاب
- ۱۵۱..... ۳ - ۲ - ۱ - ۷ - خسارات ناشی از وقوع سیلاب حوضه گرگانرود
- ۱۵۳..... ۳ - ۲ - ۲ - اکولوژی انسانی منطقه مورد مطالعه
- ۱۵۳..... ۳ - ۲ - ۲ - ۱ - تقسیمات سیاسی و کشوری
- ۱۵۴..... ۳ - ۲ - ۲ - ۲ - ساختار جمعیتی و روند تحولات آن
- ۱۵۴..... ۳ - ۲ - ۲ - ۳ - سطح سواد و تحصیلات جمعیت ساکن در منطقه
- ۱۵۵..... ۳ - ۲ - ۲ - ۴ - شیوه‌های معیشت و منابع درآمدی ساکنین منطقه
- ۱۵۵..... ۳ - ۲ - ۲ - ۵ - نگرش ساکنان روستاهای سیلزده به بحران سیل
- ۱۵۶..... ۳ - ۲ - ۲ - ۶ - علل اصلی سیل از نظر روستائیان
- ۱۵۶..... ۳ - ۲ - ۲ - ۷ - سطح آگاهی و آمادگی در منطقه در زمان وقوع بحران
- ۱۵۷..... ۳ - ۲ - ۲ - ۸ - سیستم اطلاع رسانی و مکانهای ثابت اطلاع رسانی
- ۱۵۷..... ۳ - ۲ - ۲ - ۹ - مکانیزمهای فعلی مدیریت سیلاب در حوضه گرگانرود
- ۱۶۰..... ۳ - ۲ - ۲ - ۱۰ - میزان علاقه ساکنین روستاها به مشارکت در مدیریت حادثه
- ۱۶۱..... ۳ - ۳ - نوع تحقیق
- ۱۶۲..... ۳ - ۳ - ۱ - روش تحقیق
- ۱۶۲..... ۳ - ۳ - ۲ - جامعه آماری

۱۶۴ روش نمونه‌گیری	۳ - ۳ - ۳
۱۶۸ حجم نمونه	۳ - ۳ - ۱
۱۶۹ روش جمع‌آوری داده‌ها	۳ - ۳ - ۲
۱۶۹ ابزار جمع‌آوری داده‌ها	۳ - ۳ - ۳
۱۷۰ روایی و پایایی	۳ - ۳ - ۴
۱۷۱ متغیرهای تحقیق و نحوه عملیاتی کردن آنها	۳ - ۳ - ۵
۱۷۲ روش‌های تجزیه و تحلیل	۳ - ۳ - ۶
۱۷۶ یافته‌های توصیفی و تحلیلی	۴ -
۱۷۶ یافته‌های توصیفی	۴ - ۱ -
۱۷۶ موقعیت طبیعی روستا و محل استقرار جامعه نمونه	۴ - ۱ - ۱
۱۷۸ جنس	۴ - ۱ - ۲
۱۷۸ سن	۴ - ۱ - ۳
۱۷۹ سطح سواد	۴ - ۱ - ۴
۱۸۱ شغل	۴ - ۱ - ۵
۱۸۱ داشتن تجربه وقوع سیل و دفعات وقوع آن از دیدگاه روستاییان	۴ - ۱ - ۶
۱۸۲ خسارات ناشی از وقوع سیل از دیدگاه روستاییان	۴ - ۱ - ۷
۱۸۳ مدیریت سیل	۴ - ۱ - ۸
۱۹۰ مهمترین دلایل تشدید خسارات سیل در روستاهای منطقه	۴ - ۱ - ۹
۱۹۱ اقدامات عملی ارگان‌های ذیربط در جهت مدیریت سیل در مناطق روستایی	۴ - ۱ - ۱۰
۱۹۴ یافته‌های استنباطی	۴ - ۲ -
۱۹۵ سنجش میزان مشارکت نمونه‌ها در مدیریت سیلاب	۴ - ۲ - ۱ - ۱
۲۰۳ شناسایی مهمترین ابعاد و متغیرهای موثر در مدیریت مشارکتی سیلاب	۴ - ۲ - ۱ - ۲
۲۰۶ اولویت بندی دوره‌های مشارکت	۴ - ۲ - ۱ - ۳
۲۰۸ نتیجه‌گیری	۴ - ۲ - ۱ - ۴
۲۰۹ جمع بندی نهایی	۵ -
۲۱۲ آزمون فرضیات	۵ - ۲ -
۲۱۳ پیشنهادها	۵ - ۳ -
۲۱۸ منابع و مراجع:	
۲۰۸ ضمائم	

فهرست اشکال

صفحه	عنوان
۵	شکل ۱-۱ - چارچوب اصلی عناصر چرخه مدیریت بحران.....
۷	شکل ۱-۲ - نکات کلیدی در تحقیقات مخاطرات و مخاطرات.....
۲۷	شکل ۲-۱ - نگاهی سیستمی به ابعاد مدیریت روستایی.....
۳۳	شکل ۲-۲ - چرخه مخاطرات.....
۳۶	شکل ۲-۳ - ریسک؛ پتانسیل حوادث زیانآور.....
۳۸	شکل ۲-۴ - عوامل موثر در آسیب پذیری.....
۴۲	شکل ۲-۵ - مدل آسیب پذیری مکانی مخاطرات.....
۴۶	شکل ۲-۶ - تحلیل آسیب پذیری.....
۵۱	شکل ۲-۷ - آسیب پذیری: برآیند تعامل انسان و محیط.....
۵۳	شکل ۲-۸ - فرایند واکنش احساسی نسبت به سوانح: مدیریت احساسات.....
۵۵	شکل ۲-۹ - فراگرد مدیریت مخاطرات.....
۵۶	شکل ۲-۱۰ - فرایند و سیکل مدیریت سوانح و بحران.....
۵۹	شکل ۲-۱۱ - فرایند تهیه برنامه مدیریت بحران و استمرار فعالیت ها.....
۶۰	شکل ۲-۱۲ - مدل ارزیابی ریسک مخاطرات.....
۶۲	شکل ۲-۱۳ - تهیه و تدوین برنامه مدیریت بحران و استمرار فعالیت ها.....
۶۳	شکل ۲-۱۴ - حوزه‌های فعالیت در مدیریت ریسک مخاطرات در زمینه مشارکت‌های تکنیکی.....
۶۴	شکل ۲-۱۵ - فرایند مدیریت ریسک.....
۶۸	شکل ۲-۱۶ - اقدامات مدیریتی در سطوح متفاوت.....
۷۷	شکل ۲-۱۷ - سطوح ظرفیت‌سازی اجتماع محلی.....
۸۱	شکل ۲-۱۸ - مراحل مشارکت مردم محلی در مدیریت و برنامه ریزی مشارکتی.....
۸۴	شکل ۲-۱۹ - چشم اندازی سیستمیک از اجتماع روستایی درگیر با مخاطرات.....
۸۷	شکل ۲-۲۰ - مراحل برنامه ریزی مدیریت مخاطرات.....
۹۰	شکل ۲-۲۱ - نمونه‌ای از یک پهنه سیلابی (سیلابدشت).....
۹۲	شکل ۲-۲۲ - ابعاد کنترل سیلاب در روستا.....
۱۰۷	شکل ۲-۲۳ - ابعاد متفاوت مدیریت یکپارچه سیلاب.....
۱۰۹	شکل ۲-۲۴ - مدیریت یکپارچه سیلاب.....
۱۱۱	شکل ۲-۲۵ - مدل مدیریت یکپارچه سیلاب.....
۱۱۹	شکل ۲-۲۶ - ترکیب سیستمی (PAFRICS).....
۱۲۷	شکل ۲-۲۷ - ارتباط بین فقر مخاطرات سیلاب.....
۱۳۸	شکل ۲-۲۸ - مدل مفهومی تحقیق.....
۱۴۲	شکل ۳-۱ - مدل مراحل انجام پژوهش و کار میدانی (یافته‌های تحقیق).....
۱۴۴	شکل ۳-۲ - موقعیت جغرافیایی منطقه مورد مطالعه در کشور.....
۱۴۵	شکل ۳-۳ - نقشه وضعیت پراکنش شاخه و زیرشاخه‌های حوزه گرانرود در استان.....
۱۵۲	شکل ۳-۴ - نمودار ویژگی‌های اکولوژیکی (ضعف‌ها) منطقه مورد مطالعه.....

- شکل ۳- ۵ - نمودار ویژگی های اکولوژیکی (قوت ها) منطقه مورد مطالعه ۱۵۲
- شکل ۳- ۶ - شیوه های مرسوم مدیریت سیلاب در حوزه گرگانرود ۱۵۹
- شکل ۳- ۷ - نقاط روستاها در معرض خطر شدید سیل در حوزه گرگانرود ۱۶۵
- شکل ۳- ۸ - نقاط روستاها در معرض خطر متوسط سیل در حوزه گرگانرود ۱۶۶
- شکل ۳- ۹ - نقاط روستاها در معرض خطر پایین سیل در حوزه گرگانرود ۱۶۷
- شکل ۳- ۱۰ - مجموع نقاط روستایی در معرض خطر سیل در سه پهنه حوزه گرگانرود ۱۶۸
- شکل ۳- ۱۱ - مدل فرآیندی تحقیق ۱۷۴
- شکل ۴- ۱ - توزیع فراوانی روستاییان نمونه بر حسب سن ۱۷۹
- شکل ۴- ۲ - توزیع فراوانی مسئولین نمونه بر حسب سن ۱۷۹
- شکل ۴- ۳ - توزیع نسبی درصد نمونه های روستایی بر حسب سطح سواد ۱۸۰
- شکل ۴- ۴ - توزیع نسبی درصد نمونه های مسئولین بر حسب سطح سواد ۱۸۱
- شکل ۵- ۲ - حوزه های راهبردی برای پیشگیری و درمان مخاطرات ناشی از سیل به شیوه مدیریت مشارکتی ۲۱۳

فهرست جداول

صفحه	عنوان
۸	جدول ۱-۱ - طبقه‌بندی عامل‌های آسیب‌پذیری براساس مقیاس و حوزه‌ی هماهنگی.....
۳۷	جدول ۱-۲ - تفاوت بین ارزیابی و ادراک ریسک مخاطرات.....
۴۷	جدول ۲-۲ - طبقه‌بندی فاکتورهای آسیب‌پذیری براساس مقیاس و حوزه‌ی هماهنگی.....
۱۰۰	جدول ۲-۳ - تمهیدات برنامه ریزی.....
۱۰۰	جدول ۲-۴ - تمهیدات واکنشی.....
۱۰۱	جدول ۲-۵ - روش‌های سازه‌ای مدیریت سیل.....
۱۰۵	جدول ۲-۶ - استراتژی‌ها و گزینه‌های مدیریت سیلاب.....
۱۲۳	جدول ۲-۷ - خسارات ناشی از سیل در بخش‌های مختلف مناطق روستایی.....
۱۵۰	جدول ۳-۱ - جدول تقسیم حوزه آبخیز گرگان رود به حوزه‌های فرعی.....
۱۵۳	جدول ۳-۲ - مشخصات جغرافیای سیاسی استان گلستان.....
۱۶۱	جدول ۳-۳ - مشکلات روستاها از دید دو گروه ساکنان، نهادهای شوراها و روستاها.....
۱۶۳	جدول ۳-۴ - جمعیت روستاهای نمونه به تفکیک پهنه‌های آسیب‌پذیری در حوزه مورد مطالعه.....
۱۷۱	جدول ۳-۵ - متغیرهای مستقل و گویه‌های مرتبط به هر یک.....
۱۷۲	جدول ۳-۶ - متغیرهای وابسته و گویه‌های مرتبط با هر یک.....
۱۷۷	جدول ۴-۱ - موقعیت طبیعی روستاهای نمونه.....
۱۷۸	جدول ۴-۲ - توزیع فراوانی تعداد نمونه بر حسب سن.....
۱۸۰	جدول ۴-۳ - توزیع فراوانی تعداد نمونه روستاییان بر حسب سطح سواد.....
۱۸۰	جدول ۴-۴ - توزیع فراوانی تعداد نمونه مسئولین بر حسب سطح سواد.....
۱۸۲	جدول ۴-۵ - توزیع درصد دفعات تجربه وقوع مخاطراتی طبیعی.....
۱۸۲	جدول ۴-۶ - توزیع درصد دفعات وقوع مخاطراتی طبیعی در سال.....
۱۸۳	جدول ۴-۷ - مهمترین خسارت‌های ناشی از سیل از دیدگاه روستاییان.....
۱۸۹	جدول ۴-۸ - نظرات روستاییان.....
۱۹۰	جدول ۴-۹ - نظرات کارشناسان.....
۱۹۵	جدول ۴-۱۰ - نوع مشارکت گروه نمونه روستاییان در مدیریت سیلاب.....
۱۹۶	جدول ۴-۱۱ - نوع خسارات وارده بر روستاییان در طی تجارب سیل از دیدگاه آنان.....
۱۹۷	جدول ۴-۱۲ - آزمون همبستگی بین متغیر میزان اعتقاد به مشارکت با دوره تجربه آخرین سیل توسط روستاییان.....
۱۹۷	جدول ۴-۱۳ - آزمون همبستگی بین دو متغیر اعتقاد به مشارکت با دوره‌های تکرار سیل در روستاییان.....
۱۹۸	جدول ۴-۱۴ - آزمون همبستگی میان دو متغیر دوره تکرار سیل و نوع مشارکت.....
۱۹۹	جدول ۴-۱۵ - آزمون همبستگی بین متغیرهای آخرین سیل تجربه شده با نوع مشارکت روستاییان.....
۱۹۹	جدول ۴-۱۶ - آزمون همبستگی بین دو متغیر آخرین تجربه سیل با انواع خسارات به روستاییان.....
۲۰۰	جدول ۴-۱۷ - آزمون همبستگی بین متغیرهای نوع خسارات وارده با دوره زمانی تکرار سیل در گروه روستاییان.....
۲۰۰	جدول ۴-۱۸ - آزمون همبستگی بین دو متغیر نوع خسارات با نوع مشارکت.....
۲۰۱	جدول ۴-۱۹ - نوع مشارکت نهادهای تحت عضویت نمونه‌ها در گروه مسئولین.....
۲۰۲	جدول ۴-۲۰ - نتیجه آزمون همبستگی میان میزان مشارکت نهادها با نوع مشارکت نهادها.....
۲۰۲	جدول ۴-۲۱ - آزمون همبستگی میان متغیرهای اعتقاد به مشارکت با نوع مشارکت نهادها در بین مسئولین.....

- جدول ۴ - ۲۲ - آزمون همبستگی میان متغیرهای اعتقاد به مشارکت با میزان مشارکت نهادها در بین مسئولین..... ۲۰۳
- جدول ۴ - ۲۳ - آزمون معناداری اثربخشی ابعاد سه‌گانه در مدیریت مشارکتی سیل از دیدگاه نمونه‌ها..... ۲۰۴
- جدول ۴ - ۲۴ - شناسایی عوامل تاثیرگذار در مدیریت مشارکتی سیل..... ۲۰۵
- جدول ۴ - ۲۵ - آزمون تحلیل واریانس جهت شناسایی دوره اثربخش در مدیریت سیلاب..... ۲۰۶
- جدول ۴ - ۲۶ - نتایج حاصل از آزمون توکی (TUKEY)..... ۲۰۷
- جدول ۵ - ۱ - جدول نتایج توصیفی و تجربی حاصل از تحقیق..... ۲۱۱

فصل اول

مقدمه و کلیات طرح تحقیق

۱ - فصل اول: مقدمه و کلیات

مخاطرات طبیعی، وقایعی از نوع فرایندهای طبیعی غالب هستند که با داشتن پتانسیل‌هایی، آسیب‌ها و خساراتی برای انسان‌ها و مکان زیست و رفاه او فراهم می‌سازند. در واقع این نوع مخاطرات به عنوان وقایع ژئوفیزیکی^۱، فرایندهای بیولوژیکی^۲ و حوادث تکنولوژیکی^۳ همراه با رهایی انرژی یا مواد متمرکز، گستره‌ای از تهدیدات پیش‌بینی نشده را برای بشر و سکونتگاه‌های انسانی مطرح می‌کند که شامل وقایعی نظیر سیل، گردباد، هاریکان و طوفان‌های موسمی، زلزله، ترنادوها، طوفان‌های شنی، طوفان‌های برف، امواج گرمایشی، هجوم سرما، فوران آتشفشانی، زمین‌لغزش‌ها، بهمن‌ها، امواج جزر و مدی، خشکسالی، تندبادها، آتش‌سوزی‌های سریع، هجوم ملخ یا سایر حشرات می‌باشند (TUNC, ۱۹۹۸، ۵). گزارش‌ها و مستندات نشان می‌دهد که جمعیت ساکن در نواحی مخاطره‌خیز و سکونتگاه‌های انسانی آسیب‌پذیر به طور تاسف‌انگیزی در طی نیم‌قرن گذشته فزونی یافته است. با این توصیف رشد و گسترش تلفات ناشی از مخاطرات طبیعی سبب معطوف شدن بخش عظیمی از جهت‌گیری تصمیم‌گیری‌ها و سرمایه‌گذاری‌های بشر به این سو گردیده است (Hansson et al, ۲۰۰۸، ۴۶۵). در این میان جوامع روستایی و فعالیتهای تولیدی مرتبط با آن نیز نظیر سایر ساکنین این کره خاکی به دلیل ارتباط تنگاتنگ با محیط طبیعی و داشتن توان‌های محدود، از دیرباز در معرض

1 - Geophysical

2 -biological

3 -technological

نیروهای مخرب طبیعی قرار داشته‌اند، هر چند ساکنان هر منطقه به تجربه اقداماتی را برای مقابله با این حوادث و کاهش آثار زیانبار آن بر جوامع خود به کار بسته‌اند. و تا حدودی این اقدامات موجب شده که انسانها توانمندی بیشتری در برابر مخاطراتی طبیعی داشته باشند. اما برای مقابله با خطر و کاهش اثرات آن مدیریت علمی مخاطرات طبیعی - که عبارتست از مجموعه فعالیتهایی قبل، بعد و هنگام وقوع حوادث طبیعی جهت کاهش اثرات آن و کاهش آسیب‌پذیری- ضرورت دارد تا با پدیده مخاطرات به صورت فرآیندی و نگاه توسعه‌ای به ویژه با رویکرد پایداری نگریده شود و در این میان به نظر می‌رسد فعالیتهای قبل از وقوع به دلیل خصلت پیشگیری و ایجاد آمادگی همیشگی در مقابله با خطرات ضرورت دارد از اولویت بیشتری برخوردار شوند. در این راستا اساس یک مدیریت موثر برای مخاطرات طبیعی، تاسیس و تقویت سیستم محلی شامل تمامی فعالیت‌های ناحیه و پوشش و دارای ارتباط در یک سیستم ملی سراسری، تجهیز همه امکانات اجتماعی، سیاسی در سطوح چندگانه داخلی و بدست گرفتن همه آنها در به دوش گرفتن مسئولیت‌ها در فرایند مدیریت ریسک مخاطرات می‌باشد که این مهم بدون مشارکت خود اجتماعات محلی غیر قابل حصول می‌باشد (Garatwa and Bollin, 2002, 36). در این چهارچوب هدف از تحقیق امکان سنجی تاثیر میزان مشارکت مردمی در کاهش تاثیرات سوء مخاطرات طبیعی (سیل) می‌باشد لذا برای ورود به بحث ابتدا مسئله را در دو بعد کلان و خرد مطرح و سپس ضرورت مسئله و پیشینه تحقیق می‌پردازیم.

۱ - ۱ - بیان مسأله

کلان

هیچ نقطه‌ای از این کره خاکی مصون از حوادث غیرمترقبه نیست، اما هر چه جمعیت جهان افزایش می‌یابد، قدرت تخریب و خسارات ناشی از وقوع این حوادث نیز افزایش می‌یابد. به موازات افزایش تراکم جمعیت، آسیب‌پذیرتر شدن اجتماعات در برابر مخاطرات طبیعی و بحران‌های تکنولوژیک، اهمیت و حساسیت مدیریت بحران و برنامه‌های رویارویی و کاهش اثرات بحران هر چه

بیشتر احساس می‌گردد (Drabek & Hoetmer, ۱۳۸۳، مقدمه). مطابق آمار تهیه شده توسط سازمان ملل متحد در میان مخاطراتی طبیعی، سیل و طوفان بیشترین تلفات و خسارات را به جوامع بشری وارد آورده‌اند، بگونه‌ای که تنها در یک دهه میزان خسارات ناشی از سیل و طوفان بالغ بر ۲۱ میلیارد دلار در مقابل ۱۸ میلیارد دلار خسارات ناشی از زلزله بوده است. این امر در کشور ما نیز صادق است و در اغلب سالهای گذشته حدود ۷۰٪ اعتبارات سالانه طرح کاهش اثرات بلایای طبیعی و ستاد حوادث غیر مترقبه صرف جبران خساران ناشی از سیل شده است (حسینی و همکاران، ۱۳۸۶).

از طرفی دیگر امروزه اکثر صاحب‌نظران توسعه به ویژه توسعه روستایی در این موضوع متفق القول هستند که دستیابی به توسعه پایدار بدون مشارکت آحاد مردم ممکن نیست و بدون تردید با مشارکت مردم دوره گذار توسعه تسهیل، تسریع و کم هزینه‌تر خواهد شد و "این واقعیت که برنامه‌ریزی متمرکز برای دستیابی به توسعه در سطح محلی موثر و کافی نمی‌باشد، در بسیاری از کشورها مورد قبول قرار گرفته است" (دیاس، ۱۳۶۸، ۱۱). البته این بدین معنی نیست که نقش دولت در امر توسعه و مدیریت نادیده انگاشته شود، بلکه با همکاری و تعاون مدیریتی بین نهاد دولت و مردم می‌توان به یک توسعه از نوع پایدار دست یافت. شکی نیست که بهره‌گیری دولت از استعدادها و توانایی‌های مردم مستلزم ظرفیت‌سازی، فرصت‌سازی و ایجاد فضای قابلیت‌زا برای آنها می‌باشد. زیرا در شکل نوین مدیریت روستایی، مدیریت مشارکتی روستایی نام دارد. در این شیوه مدیریتی عناصر بیرونی تعیین‌کننده سرنوشت مردم در روستا نیستند، بلکه مردم با همکاری دولت و بازار سرنوشت و آینده خود محیط زندگی خود را رقم می‌زنند. مشارکت‌دهی به مردم روستایی که خود ذینفع و گروه هدف برنامه‌های توسعه هستند با شکل‌گیری سازمان‌های مردمی محلی در جامعه امکان‌پذیر است. و این امر به تشکیل زمینه‌ای منجر می‌شود که نهادهای مشارکت‌کننده و همکاران طرح‌ها به طور بالقوه کار تسهیل‌گری را انجام دهند.